

A JOGÁSZNEMZET ESETE AZ AUTOKRÁCIÁVAL

Magyarországon legkésőbb az Alaptörvény 2013-as, negyedik módosításával megszűnt a jogállam. Legalábbis erről az alkotmányosság hívei között – retorikai különbségeik ellenére – közel teljes konszenzus van, sőt, sokan jó okkal érveltek amellett, hogy ez már jóval előbb megtörtént.

Honnan ered hát a késztetés, hogy úgy tegyünk, mintha mégis jogállam lenne?

Egyrészt, a bíróságok időnként hoznak jogállami döntéseket – nevezük ezeket mintha-döntéseknek. Ez általában olyankor történik, amikor az ország legjobb jogászaik keményen dolgoznak, és még szerencsájük is van.

A mintha-döntések nagyon fontosak: felcsillantják az értelmes élet lehetőségét, az ellenpontot; azt, hogy így is lehetne, és azt, hogy vannak, akik még mindig küzdenek. Ezek nélkül a mintha-döntések és a mögöttük álló személyes példák nélkül Magyarország bizonyosan még sötétebb és kietlenebb hely lenne.

Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a mintha-döntések pusztán azok, amik: kivételek, az egykor volt jogállam halvány visszfényei, tengerszemek rég elmúlt időkől. És bár a decemberi nap is világít, és a Holt-tengerben kellemesen lehet fürdeni, a magasabb rendű élet fennmaradásához, pláne kialakulásához egyik sem elegendő.

A másik ok, amely észrevétlenül a jogállami keretben való gondolkodás csapdájába vezet, a jogállami narratíva sajátos önerejében és történelmi sikerében rejlik. A kormány kampányolhat nem létező ellenségekkel, de ha azt írják a plakátokra, hogy a jogállam Soros György hazugsága, akkor bizonyosan elbuknának.

A kormány is kénytelen megmaradni a jogállami narratíván belül, ezáltal viszont sebezhetővé is válik. Hiába foglalja el az összes intézményt, tákolja össze szemétből a jogszabályokat; mindaddig, amíg a retorika szintjén a jogállam a keret, a kormány ezen a

szinten – a retorikain – számon kérhető, és legalábbis nevétségessé tehető. A kétharmad ezt a kényelmetlenséget nagyban enyhíti, de teljesen nem szünteti meg.

Megértéssel is kell tehát fordulnunk azok felé, akik körműkszakadtáig – vagy meddig is vajon? – ragaszkodnak a jogállami gondolkodási kerethez.

Ugyanakkor a jogállami narratíva kétélű fegyverré válik, és valódi hívei ellen fordul, ha reflektálatlanul használják. A rendszer számonkérésének eszközéből a rendszer igazolásának eszközévé válik. Arra vezet, hogy azt hisszük: egyes részletkérdések – rosszul kiadott listás szavazólapok például – betudhatóak egy jogállami ügymenet normálhibáinak.

Vagy mintha legalábbis ebből lenne indokolt kiindulni. Elfelejtjük, hogy közben a párhuzamos, képzeletbeli mintha-világunk visszahat a valóságosra.

Ennek nem kell így lennie. Nem kell; sőt, felmerül, hogy nem is szabad megadni magunkat. Az alkotmányos gondolkodásnak eredetileg is alapvetése a gyanakvás, a paranoia – a konteó, ha úgy tetszik –, hiszen az önkorlátozó hatalomban semmi természeteszerű, spontán vagy magától értetődő nincsen. Ezen az a technikai-prudenciális vélelem sem változtat, amivel a bíróságok – jogállamokban – kiindulásként feltételezni szokták a törvényhozó jóindulatát, tiszta szándékát.

A tiszta szándék kiindulópontja ráadásul a legkevésbé sem jöhet szóba egy olyan kormányzat esetén, amelyik nyolc éve mérnöki pontossággal számítja ki a „kisebb” botrányal megúszható, de a hatalmi célt biztosan garantáló megoldásokat.

A kritikának nem a bíróságok álláspontját, pozícióját kell felvennie. Nem bíróságon vagyunk ugyanis. Jogállamban sem kizárólagos és átfogó a bírósági szempont, hanem az csak egyik eleme egy összetett hatalommegosztási rendszernek, amelyet kiegészít – lefordít, alkalmaz, vitat, továbbgondol – a jól működő sajtó és a tág értelemben vett nyilvánosság.

Ha nem jogállamban vagyunk, akkor azonban egyenesen csőlátást eredményez, ha a csonkolt és sú-

* Ez az írás egy 2018. április 13-i Facebook-bejegyzés módosított változata.

lyosan diszfunkcionális nyilvános térben valamiféle kiemelt legitimitású és átfogó igazságigényű érvnek állítjuk be azt, ami a bírósági (ráadásul leginkább csak a strasbourgi) érvelés alkotmányos és intézményi okokból behatárolt logikáján belül maradvá – vélhetőleg – érvényes.

Ahogy egyikünk se gondolja, hogy a szólásszabadság biztosítva van, ha éppen kimondja a bíróság, hogy a legfőbb ügyészt lehet bűnsegédnek nevezni, úgy ma Magyarországon fogalmilag kizárt tiszta választá-

A JOGÁLLAMI NARRATÍVA
VALÓDI HÍVEI ELLEN FOR-
DUL, HA REFLEKTÁLATLA-
NUL HASZNÁLJÁK. A REND-
SZER SZÁMONKÉRÉSÉNEK
ESZKÖZÉBŐL A RENDSZER
IGAZOLÁSÁNAK ESZKÖZÉVÉ
VÁLIK

sokról, európai standardoknak úgy-ahogy megfelelő gyülekezési törvényről vagy bármi hasonlóról beszélni.

Redukcionizmus a valóságot a bíróságon érvényes koordináta-rendszerre szűkíteni. A bíróságon persze helye van a rendszert legitimáló, jogállami keretben mara-

dó beszédmódnak a rendszerrel szemben. Ott, de csak ott, a mintha-döntések említett fontossága miatt a sikerhez fűződő érdek felülírja az igazságot – mindaddig, amíg egyébként értelmesnek tartjuk a bíróságra járást.